BOK

Marianne Hafnor Bøe

Feminisme i islam

Universitetsforlaget, 2019

ANMELDT AV Mona Helen Farstad

Feminisme i islam er et kjærkomment bidrag til faglitteraturen om islam på norsk. Boken tar for seg feministiske bevegelsers historie og utvikling i mange muslimske land, og presenterer det som et mangfoldig og komplekst felt. Bøe har i en årrekke arbeidet med muslimske kvinneaktivister og familielovgivning, spesielt i Iran, og boken bygger på lang erfaring med tematikken.

I bokens to første kapitler gis en introduksjon. Leseren blir presentert for ulike sentrale stemmer, og begrepet feminisme diskuteres, et begrep som i seg selv er omdiskutert blant muslimske kvinneaktivister. Mangfoldet blant muslimske feminister er et gjennomgangstema, og vi får belyst noen historiske utviklingstrekk som bakgrunn for spørsmålet om tolkningsautoritet. Bøe er også innom feminisme som kulturelt fenomen i Europa og Midtøsten, og presenterer ulike stemmer blant pionerene for kvinnebevegelsen i Egypt.

Spørsmålet om definisjonsmakt og kampen om autentisk islam er sentrale temaer i de to neste kapitlene. De inneholder en mer generell innføring i Koranen, hadith og islamsk tolkningstradisjon, og går spesifikt inn på hvordan muslimske feminister jobber med dette. Bøe forsøker også å beskrive de muslimske feministenes prosjekt ved å se på de overordnede ideene. Her tar hun for seg deres kritikk av tradisjonen, og forholdet mellom det juridiske og det etiske ved islam. Hun tar også opp likestilling versus likeverd, holistisk koranfortolkning, deres holdning til sharia og ijtihad som prinsipp.

Videre kapitler tar for seg forholdet mellom

«Vektlegger det store mangfoldet.»

menn og kvinner, og det omstridte spørsmålet om kvinner kan være ledere, i tillegg til temaer om kropp og sex, klær og kvinners (valg)frihet.

De to siste kapitlene i boken omhandler kritikk og utfordringer som muslimske kvinneaktivister blir stilt overfor, og understreker den gjennomgående tematikken knyttet til enhet og mangfold.

Temaet muslimsk feminisme har blitt behandlet i skandinavisk språkdrakt tidligere, om enn i et noe mindre format, av den svenske religionsforskeren Jonas Svensson i 1996. Bøes oppdaterte framstilling favner betydelig bredere, idet den vektlegger det store mangfoldet i den muslimske kvinnebevegelsen verden over. Det at boken fokuserer så tydelig på nettopp bredde og mangfold, og dokumenterer hvordan ulike kvinnesaksgrupper og -aktører har jobbet i ulike land, er dens definitive styrke.

Bøe presenterer et mangslungent landskap med aktører som har et felles anliggende, nemlig kvinnesak, men som ut over det har ganske ulike interesseområder og arbeidsmetoder. Det er også høyst ulikt hvordan de forholder seg til religion og til religiøs identitet. Som Bøe skriver (s. 155), er det viktig for mange av de muslimske feministene å plassere sin virksomhet innenfor rammen av islam. For andre, derimot, kommer det å være muslim i annen rekke, og de er først og fremst feministiske aktivister. Å etablere kategorier som kan hjelpe til med å sortere dette landskapet er dermed en utfordring. Og det er i kategoriseringen av alle disse ulike variantene av kvinnekamp i en muslimsk kontekst at Bøes framstilling hadde vært tjent med en enda skarpere analyse.

Muslimsk feminisme defineres som «alle former for feminisme som uttales med henvisning til islam» (s. 16). Bøe skiller så mellom to ulike hovedgrupper, basert på metodene som tas i bruk av muslimske feministe. I en kategori er de som jobber med å nytolke de islamske kildene (teoretisk, akademisk), og i en annen kategori plasseres de som Bøe kaller aktivister, kvinner som vektlegger handling i sin kamp for endring. Dette skillet kan være nyttig i en slags grovsortering av ulike kvinneaktivisters strategier og metoder. Hakkert vanskeligere blir det når Bøe forsøker å foreta en videre kategorisering, hvor hun skiller mellom «profeminisme», «islamisk feminisme» og «sekulær feminisme».

Uttrykkene religiøs og sekulær feminisme har lenge blitt brukt for å skille mellom ulike aktører blant muslimske kvinnesaksforkjempere. Bøes kategorier «islamisk» og «sekulær» feminisme er slik sett bare en videreføring av denne tenkningen. Et problem med disse betegnelsene er at de lett kan forstås som beskrivelser av aktørenes religiøsitet, eller mangel på sådan, noe som ikke er tilfelle. Bøe forsøker å unngå dette ved å under-

streke at det er framgangsmåtene (feministenes kilder og metoder) som vektlegges, og ikke beskrivelser av deres religiøsitet (s. 15). Men dette løser ikke problemene med disse kategoriene.

Bøe skiller ut kategorien «sekulær feminisme» ved å peke på tekster og dokumenter som aktørene forholder seg til, for eksempel menneskerettighetene og FNs kvinnekonvensjon. Men samtidig påpeker Bøe at disse aktørene ikke alltid forholder seg kun til «sekulære kilder». De kan også gjøre bruk av religiøs argumentasjon i enkelte sammenhenger, og betegnelsen «sekulær» kan da fort bli misvisende. Bøe understreker selv at det er vanskelig å plassere de muslimske feministene i kategorier (s.156). Det hadde vært interessant å løsrive dette fra dikotomien religiøs versus sekulær, og heller forsøke å finne andre betegnelser som går mer presist på strategiene.

Det er også litt uklart hva som er den umiddelbare nytteverdien av å skille ut kategorien «profeminisme» for aktørene som ikke vil anvende og identifisere seg med begrepet feminisme. En slik motstand er en ganske utbredt holdning blant muslimske kvinneaktivister, og er vel mer et element enn en egen kategori.

Teksten kunne med fordel ha blitt strammet opp, og en arabist vil muligens irritere seg over språklige feil og unøyaktigheter i teksten. Dette handler dels om oversettelse, og dels om feil bruk av grammatiske begreper. Bruken av arabiske termer er til tider inkonsekvent. Når det er sagt, er denne boken et godt supplement til den øvrige litteraturen som finnes på feltet. Den er også et viktig bidrag til en tematikk som hittil har hatt lite fokus i den norske offentlige debatten, på tross av at fenomenet har en lang historie. Siden boken også tar opp elementære og grunnleggende temaer innenfor islam, vil den kunne egne seg som pensumlitteratur på islam-emner på grunnnivå, inkludert lærerutdanningene, og kan i tillegg fungere for et bredere publikum.